

TRATATUL DE LA NISA ȘI CONVENȚIA PRIVIND VIITORUL EUROPEI

Tratatul de la Nisa nu a pregătit decât parțial Uniunea Europeană pentru extinderile importante spre est și sud care au avut loc la 1 mai 2004 și 1 ianuarie 2007. Astfel, pe baza problemelor ridicate în Declarația de la Laeken, Convenția privind viitorul Europei a încercat să elaboreze un nou temei juridic pentru Uniune, sub forma Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa. În urma referendumurilor cu rezultate negative organizate în două state membre, acest tratat nu a fost ratificat.

TRATATUL DE LA NISA

Tratatul a fost semnat la 26 februarie 2001 și a intrat în vigoare la 1 februarie 2003.

A. Obiectivele

În concluziile sale, Consiliul European de la Helsinki din 1999 a afirmat că UE trebuia să fie capabilă să primească ca noi state membre, până la sfârșitul lui 2002, țările candidate care erau pregătite pentru aderare. Deoarece doar două dintre statele solicitante aveau o populație mai mare decât media statelor membre de la vremea respectivă, ponderea politică a țărilor cu o populație mai mică trebuia să crească considerabil. Prin urmare, [Tratatul de la Nisa](#) urmărea să crească eficacitatea și legitimitatea instituțiilor UE și să pregătească Uniunea pentru următoarea sa mare extindere.

B. Contextul

La Conferințele interguvernamentale (CIG) de la Maastricht și Amsterdam, au fost abordate o serie de probleme instituționale, fără a le soluționa însă în mod satisfăcător („Amsterdam leftovers”). Printre acestea se aflau dimensiunea și componența Comisiei, ponderarea voturilor în Consiliu și extinderea votului cu majoritate calificată. Pe baza unui raport al Președinției finlandeze, Consiliul European de la Helsinki a decis, la sfârșitul anului 1999, ca problemele nesoluționate de Tratatul de la Amsterdam și toate celelalte modificări necesare pentru pregătirea extinderii să fie abordate în cadrul unei CIG.

C. Conținutul

CIG a fost deschisă la 14 februarie 2000 și și-a încheiat activitatea la Nisa, la 10 decembrie 2000. Aceasta a ajuns la un acord asupra chestiunilor instituționale menționate mai sus, precum și asupra altor puncte, printre care o nouă repartizare a mandatelor în Parlamentul European, o cooperare consolidată mai flexibilă, monitorizarea drepturilor și valorilor fundamentale în UE și consolidarea sistemului judiciar al UE.

1. Ponderarea voturilor în Consiliu

În urma examinării în paralel a sistemului de vot în Consiliu, a componenței Comisiei și, într-o anumită măsură, a repartizării mandatelor în Parlamentul European, CIG a realizat că principalul imperativ era modificarea ponderii relative a statelor membre,

un subiect care nu mai fusese abordat la acest nivel de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Roma.

Erau prevăzute două metode de definire a votului cu majoritate calificată: un nou sistem de ponderare (o adaptare a sistemului existent) sau aplicarea unei majorități duble (de voturi și de populație), aceasta din urmă fiind propusă de Comisie și susținută de Parlament. CIG a ales prima opțiune. Deși numărul de voturi a crescut pentru toate statele membre, partea care le revine celor mai populate state membre a scăzut: de la 55 % din voturi la 45 % în urma aderării celor zece noi state membre și la 44,5 % la 1 ianuarie 2007. De aceea, a fost introdus „dispozitivul de siguranță” demografică prin care un stat membru poate solicita să se verifice dacă majoritatea calificată reprezintă cel puțin 62 % din populația totală a Uniunii. În cazul în care această condiție nu este îndeplinită, Decizia nu este adoptată.

2. Comisia Europeană

a. Componenta

Din 2005, Comisia reunește câte un comisar pentru fiecare stat membru. Consiliul are competența de a decide, în unanimitate, numărul de comisari, precum și sistemul de rotație a acestora, astfel încât fiecare Comisie să reflecte dimensiunea demografică și geografică a statelor membre.

b. Organizare internă

Tratatul de la Nisa conferea Președintelui Comisiei competența de a atribui portofoliile comisarilor și de a le redistribui pe parcursul mandatului, precum și de a selecționa vicepreședinții și de a stabili numărul acestora.

3. Parlamentul European

a. Componenta

Tratatul de la Amsterdam a stabilit numărul maxim de deputați în Parlamentul European la 700. La Nisa, Consiliul European a considerat necesar, în perspectiva extinderii, să revizuiască numărul de deputați în PE pentru fiecare stat membru. Noua componență a Parlamentului a fost utilizată, de asemenea, pentru a contrabalansa ponderarea modificată a voturilor în Consiliu. Astfel, numărul maxim de deputați europeni a fost stabilit la 732.

b. Competențe

Parlamentului European i s-a conferit competența, la fel ca și Consiliului, Comisiei și statelor membre, să conteste în justiție acte ale Consiliului, ale Comisiei sau ale Băncii Centrale Europene pentru motive de incompetență, de încălcare a unor norme fundamentale de procedură, de încălcare a tratatului sau a oricărei norme de drept privind aplicarea acestuia sau de abuz de putere.

În urma unei propuneri a Comisiei, articolul 191 a fost transformat într-un temei juridic operațional pentru adoptarea, prin procedura de codecizie, a statutului partidelor politice de la nivelul UE și a regulilor legate de finanțarea acestora.

Competențele legislative ale Parlamentului au fost sporite printr-o ușoară extindere a domeniului de aplicare a procedurii de codecizie și prin dispoziții care impun ca Parlamentul să își dea avizul conform în vederea instituirii unei cooperări consolidate în domeniile acoperite de codecizie. De asemenea, Parlamentului i se solicită avizul

atunci când Consiliul se pronunță cu privire la riscul unei încălcări grave a drepturilor fundamentale într-un stat membru.

4. Reforma sistemului judiciar

a. Curtea de Justiție a Uniunii Europene

Curții de Justiție a UE i s-a acordat posibilitatea de a se reuni în diferite formule: în camere (formate din trei sau cinci judecători), în Marea Cameră (11 judecători) sau în plen. Numărul de avocați generali putea fi crescut printr-o decizie a Consiliului, adoptată în unanimitate. Curtea de Justiție a UE și-a păstrat competența cu privire la hotărârile preliminare, dar, în temeiul statutului său, putea transmite Tribunalului de Primă Instanță și alte cauze în afara celor enumerate la articolul 225 din Tratatul de instituire a Comunității Europene (TCE).

b. Tribunalul

Competențele Tribunalului (fostul Tribunal de Primă Instanță, înaintea Tratatului de la Lisabona intrat în vigoare la 1 decembrie 2009) au fost extinse pentru a include anumite categorii de hotărâri preliminare, iar camerele jurisdicționale pot fi instituite printr-o decizie în unanimitate a Consiliului. Toate aceste dispoziții legate de funcționare, și în special de competențele Tribunalului, sunt acum stabilite chiar în tratat.

5. Proceduri legislative

Deși un număr considerabil de noi politici și dispoziții (27) necesitau votul cu majoritate calificată în Consiliu, codecizia a fost extinsă doar la câteva domenii minore (fostele articole 13, 62, 63, 65, 157, 159 și 191 din Tratatul CE), iar pentru fostul articol 161 se impunea procedura de aviz conform al Parlamentului.

6. Cooperarea consolidată

Ca și Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nisa cuprinde dispoziții generale care se aplică tuturor domeniilor de cooperare consolidată și dispoziții specifice pilonului în cauză. În timp ce Tratatul de la Amsterdam prevedea posibilitatea cooperării consolidate doar în cadrul primului și celui de al treilea pilon, Tratatul de la Nisa prevedea acest lucru în cadrul tuturor celor trei piloni.

Tratatul de la Nisa a mai adus încă două modificări: sesizarea Consiliului European nu mai era posibilă, iar conceptul de „termen rezonabil” a fost clarificat. Avizul conform al Parlamentului era necesar în toate cazurile în care cooperarea consolidată viza o chestiune acoperită de procedura de codecizie.

7. Protecția drepturilor fundamentale

La articolul 7 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) a fost adăugat un nou alineat care reglementa situațiile în care exista un „risc clar” de încălcare gravă a drepturilor fundamentale, chiar dacă aceasta nu se produsese. Consiliul, hotărând cu o majoritate de patru cincimi din membrii săi și după obținerea avizului conform al Parlamentului European, avea competența de a stabili existența unui astfel de risc și de a adresa recomandări adecvate statului membru în cauză. A fost proclamată o Cartă a drepturilor fundamentale fără caracter obligatoriu.

D. Rolul Parlamentului European

Ca în cazul conferințelor interguvernamentale anterioare, Parlamentul a participat activ la pregătirile pentru CIG din 2000. În rezoluțiile sale din [18 noiembrie 1999 referitoare la pregătirea reformei tratatelor și următoarea Conferință interguvernamentală](#) și din [31 mai 2001 referitoare la Tratatul de la Nisa și viitorul Uniunii Europene](#), și-a prezentat punctele de vedere cu privire la ordinea de zi a conferinței, precum și cu privire la progresele și obiectivele acesteia. Parlamentul și-a exprimat opinia și asupra fondului și implicațiilor judiciare ale Cartei drepturilor fundamentale. Parlamentul a insistat îndeosebi ca viitoarea CIG să urmeze un proces transparent, deschis participării deputaților din PE, a parlamentelor naționale și a Comisiei, precum și contribuțiilor din partea cetățenilor, urmând ca rezultatul acesteia să fie concretizat într-un document cu caracter constituțional.

CONVENȚIA PRIVIND VIITORUL EUROPEI

A. Temei și obiective

În conformitate cu Declarația nr. 23 anexată la Tratatul de la Nisa, Consiliul European de la Laeken din 14 și 15 decembrie 2001 a hotărât să organizeze o convenție care să reunească principalele părți interesate în cadrul unei dezbateri privind viitorul Uniunii Europene. Aceasta avea ca obiective pregătirea următoarei CIG cât mai transparent și abordarea celor patru provocări majore privind evoluția viitoare a UE: o mai bună repartitie a competențelor, simplificarea instrumentelor de acțiune ale Uniunii, consolidarea democrației, a transparenței și a eficacității și elaborarea unei Constituții pentru cetățenii europeni.

B. Organizare

Convenția a fost formată dintr-un președinte (Valéry Giscard d'Estaing), doi vicepreședinți (Giuliano Amato și Jean-Luc Dehaene), 15 reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern din statele membre, 30 de membri ai parlamentelor naționale (câte doi din fiecare stat membru), 16 deputați din Parlamentul European și doi membri ai Comisiei Europene. Țările candidate la aderare au putut participa la dezbateri în aceleași condiții, însă nu puteau bloca un eventual consens între statele membre. Astfel, Convenția a avut 105 membri în total.

În afară de președinte și vicepreședinți, prezidiul era compus din nouă membri ai Convenției și un reprezentant invitat, ales de țările candidate. Prezidiul a avut rolul de a conferi Convenției un ritm susținut și de a-i oferi o bază de lucru.

C. Rezultatele

Lucrările [Convenției](#) au constat în: o fază de „prospectare”, în cursul căreia erau luate în considerare așteptările și nevoile statelor membre și ale cetățenilor Europei, o fază de reflecție, consacrată studierii ideilor avansate și o fază de elaborare a recomandărilor, pe baza elementelor esențiale ale dezbaterilor. La sfârșitul anului 2002, cele 11 grupuri de lucru și-au prezentat concluziile Convenției. În timpul primei jumătăți a anului 2003, Convenția a elaborat și a dezbătut un text care a devenit proiectul de [tratat de instituire a unei Constituții pentru Europa](#).

Partea I (principii și instituții, 59 de articole) și partea a II-a (Carta drepturilor fundamentale, 54 de articole) din tratat au fost prezentate Consiliului European de la Salonic, la 20 iunie 2003. Partea a III-a (politici, 338 de articole) și partea a IV-a (dispoziții finale, 10 articole) au fost prezentate Președinției italiene la 18 iulie 2003. Consiliul European a adoptat textul pe 18 iunie 2004. Chiar dacă acesta a suferit modificări considerabile, s-a menținut structura de bază a proiectului elaborat de Convenție. [Tratatul a fost aprobat de Parlamentul European](#), dar a fost respins de Franța (la 29 mai 2005) și de Țările de Jos (1 iunie 2005) în urma unor referendumuri naționale. Din cauza celor două referendumuri cu rezultate negative din Franța și Țările de Jos, procedura de ratificare a Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa nu a fost dusă la bun sfârșit.

D. Rolul Parlamentului European

Cea mai mare parte a observatorilor au considerat că impactul deputaților europeni în cadrul activităților Convenției a fost decisiv. Mai multe aspecte, cum ar fi desfășurarea Convenției la sediul Parlamentului și experiența de negociere într-un mediu internațional a deputaților europeni, le-au permis acestora din urmă să aibă o puternică influență asupra dezbaterilor și rezultatelor Convenției. De asemenea, deputații în PE au avut un rol major în formarea familiilor politice, compuse din deputați în Parlamentul European și din deputați în parlamentele naționale. Prin urmare, Parlamentul a reușit să-și atingă un număr semnificativ de obiective inițiale, cea mai mare parte dintre acestea fiind în prezent înscrise în Tratatul de la Lisabona.

Această fișă informativă este pregătită de Departamentul tematic pentru drepturile cetățenilor și afaceri constituționale al Parlamentului European.

Mariusz Maciejewski

04/2024